Pomiar torów cząstek

• Cel

- Pomiar wierzchołków oddziaływań
  - pomiar czasów życia
  - preselekcja oddziaływań wybranej klasy
- Badanie topologii przypadków
  - krotności
  - rozkłady kątowe
  - Jety
- Pomiar pędów (ładunku)
  - spektrometry magnetyczne
- Pomoc w identyfikacji cząstek (e, μ, γ)
  - Iiczniki Czerenkowa
  - kalorymetry
  - spektrometry mionów

Pierwotne i wtórne wierzchołki oddziaływań

• Parametr zderzenia b

 $\begin{array}{ll} {\sf L}=\beta.\gamma.{\sf C}.\tau & droga\ cząstki \\ {\sf \tau}-czas\ życia\ cząstki \\ {\sf r}-czas\ życia\ cząstki \\ {\sf P}=\beta.\gamma.{\sf M},\ tg\ \Theta\approx{\sf M}/{\sf P} \\ {\sf przy\ rozpadzie\ na\ lekkie\ cząstki: \\ {\sf b}\approx{\sf C}.\tau & {\sf p}_{{\sf pop}}\approx{\sf M}/2,\ {\sf p}_{{\sf podl}}\approx{\sf P}/2 \\ {\sf b}=(100-500)\ \mu{\sf m} & {\sf dla\ cząstek\ z\ czasem\ życia\ 10^{-12}\ {\sf s}} \\ {\sf c}.\tau_{\sf B}\approx460,\ {\sf c}.\tau_{\sf Do}\approx120,\ {\sf c}.\tau_{\sf Ds}\approx150\ \mu{\sf m} \\ {\sf wymagana\ zdolność\ rozdzielcza} \end{array}$

• Dokładność pomiaru parametru zderzenia b

Dla układu dwóch detektorów

 $\sigma_{bi}^{2} = [\sigma_{1} \cdot \mathbf{r}_{2} / (\mathbf{r}_{2} - \mathbf{r}_{1})]^{2} + [\sigma_{2} \cdot \mathbf{r}_{1} / (\mathbf{r}_{2} - \mathbf{r}_{1})]^{2}$

 $\mathbf{r_1}, \mathbf{r_2}$ – odległość detektorów od punktu oddz.

 σ_1 , σ_2 – zdolność rozdzielcza detektorów

 $\sigma_{bi} \approx \sigma_1$

dla
$$\mathbf{r}_2 >> \mathbf{r}_1, \, \sigma_2.\mathbf{r}_1/\mathbf{r}_2 < \sigma_1$$

Michał Turała, 2009

• Dokładność pomiaru parametru zderzenia b

- Dla układu gdy znamy kierunek toru

$$σ_{x\alpha} = r. σ_{\alpha}$$

 $σ_{bi}^2 = (σ_x')^2 + (r.σ_{\alpha})^2$

Rozpraszanie wielokrotne

$$\sigma_{b}^{2} = \sigma_{bi}^{2} + \sigma_{MS}^{2}$$
$$\sigma_{b} = \sqrt{A^{2} + B^{2}/p^{2}}$$

Zasadnicze cechy

- Energia na wyprodukowanie jednej pary elektron-dziura wielokrotnie mniejsza niż potrzebna na uzyskanie jednego jonu w gazie (np. dla Si wynosi 3.6 eV w porównaniu z ok. 35 eV dla Argonu)
- Detektory nie posiadają wzmocnienia "wewnętrznego" i sygnał jest wynikiem bezpośredniej jonizacji (generacji par dziura-elektron) – jego wielkość jest proporcjonalna do ilości materiału na drodze cząstki, co wymaga optymalizacji systemu odczytu

Zasada działania

- Materiały półprzewodnikowe
  - pasmo zabronione
  - domieszkowanie
- Detektory
  - Komora jonizacyjna zbyt duży prąd upływu i szum
  - Dioda półprzewodnikowa

Własności materiałów półprzewodnikowych

	German	Krzem	GaAs	Diament
Pasmo zabr.	0.66	1.12	1.43	5.47 eV
Oporność		2.3	10 ³	10⁵ Ω.cm
Stała diel.		11.9	12.5	5.7
Mobilność e	1500	8500	2200 cm²/Vs	
Mobilność h	600	400	1600 cm²/Vs	
En. dla e-h	2.8	3.6	4.2	13 eV
Nr e-h/0.1 mm		8900	13000	3600
Nr e-h/0.1 X _o		8400	3000	4500
Współcz. rozsz.		2.5	5.9	0.8 10 ⁻⁶ /K
Przew. term.	1.4	0.46	20 W/cmK	

- Półprzewodnikowa komora jonizacyjna
- Oporność "czystego" (domieszkowanie na poziomie 10¹⁵-10¹⁶) krzemu wynosi ok. 5000 Ω.cm
- Oporność detektora o powierzchni 1 cm² i grubości 0.3mm wynosi ok. 150 Ω
- Prąd przy napięciu 10 V wyniósłby ok. 0,1 A!
- Jeśli wzmacniacz ma "czas czułości" Δt = 10⁻⁶s to liczba elektronów w tym czasie N_e = 10¹² e⁻
- Fluktuacje tego ładunku, czyli szum N = $\sqrt{N_e} \approx 10^6 e^{-1}$
- Sygnał z 0.3 mm Si wynosi S ≈ 25 .10³ e⁻ (ok. 4 fC)
   Stosunek Sygnał/Szum S/N ≈ 2.10⁻² !! (szum wielokrotnie większy niż sygnał !)

• Złącze p-n

Dioda półprzewodnikowa

Dioda półprzewodnikowa

- Diodę można otrzymać
  - Spontanicznie, metodą dyfuzji, metodą implantacji
- Głębokość zubożenia w
  - $W^2 = \varepsilon.U/2.\pi.N_h.e$
  - dla paska Si
    - w = 5.3.10⁻⁵ (ρ.U)^{1/2} cm

gdzie ρ = oporność Si w Ω cm

Technologia produkcji detektorów paskowych

Detektory paskowe

Bardzo wysoka dokładność litografii (< 1 μm)

Michał Turała, 2009

Krzemowe detektory mozaikowe (CCD – charge coupled devices)

Michał Turała, 2009

• Krzemowe detektory mozaikowe ("pixels")

Modelowanie komputerowe pól i sygnałów

Zniszczenia pod wpływem promieniowania – prąd upływu

Zmiany pod wpływem promieniowania – napięcie zubożenia

Michał Turała, 2009

Technologie przyszłościowe – detektory diamentowe

Diamond Production:

 Diamonds used in HEP are mainly Chemical Vapor Deposition (CVD) diamonds
 CVD diamonds are grown on a hot substrate (1000-1400 K) immersed in C,H gas

Diamond Wafers:

Growth rate: 0.1-10 µm/hr
Diameter: up to 12 cm
Thickness: >1mm

Technologie przyszłościowe – detektory diamentowe

Charge Collection Distance:

- Fraction of charge that is collected
  - $Q = \frac{d}{t} Q_0$, t=thickness
  - $d=(\mu_e \tau_e + \mu_h \tau_h)E=collection dist.$
- Corresponds to average distance an e-h pair moves apart

Charge Collection Distance (CCD) is main parameter for quality of polycrystalline diamonds

Observed to saturate at fields of $1V/\mu m$ for poly-crystal diamond

Technologie przyszłościowe – detektory diamentowe

MIP Signals for high quality (ccd=240 µm) pCVD diamonds:

Technologie przyszłościowe – detektory pikselowe CMOS

The key element of this technology is the use of an n-well/p-epi diode to collect, through thermal diffusion, the charge generated by the impinging particle in the thin epitaxial layer (typically 5-15 µm, mostly undepleted) underneath the read-out electronics.

Technologie przyszłościowe – szybkie detektory 3 D

Detektory torów i wierzchołków

Wymagania dla przyszłych detektorów przy ILC – DEPFET, MAPS

Dla rejestracji rozpadów Higgsa na cząstki z ciężkimi kwarkami c i b wymagana jest b. dobra zdolność identyfikacji wierzchołków rozpadu

$$\sigma_{IP} = a \oplus \frac{b}{p \sin^{3/2} \theta}$$

Michał Turała, 2009

Detektory torów i wierzchołków

Wymagania dla przyszłych detektorów ILC – jak najcieńsze

